

การศึกษาและออกแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่บาทวิถีแบบผสมผสาน: กรณีศึกษาเขตเมืองเก่าเชียงใหม่

จิรณนิน กิตติกา

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาลักษณะการใช้พื้นที่สาธารณะ และบาทวิถี บนถนนพระปกเกล้า และข้างเมืองซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรสำคัญที่วางตัวในแนวแกนเหนือ-ใต้ของเมืองเก่าเชียงใหม่ ซึ่งคัดสรรพื้นที่กรณีศึกษาได้ทั้งสิ้น 10 กรณีศึกษา เพื่อนำมาศึกษาโดยใช้กรอบทฤษฎีโครงข่ายความเป็นเพื่อนบ้าน ที่อธิบายพื้นที่ทางสังคมที่เกิดจากการพึ่งพากันระหว่าง 2 ปัจจัย คือ การออกแบบพื้นที่ทางกายภาพ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

จากการศึกษาพบว่า การจัดการพื้นที่สาธารณะและบาทวิถีตามแนวทางของภาครัฐไม่เอื้ออำนวยต่อลักษณะการใช้สอยของผู้อยู่อาศัยในเมืองเชียงใหม่ ทั้งนี้ เมื่อนำแนวคิดเรื่องการออกแบบผสมผสาน เพื่อคำนึงถึงพื้นที่ทางกายภาพร่วมกับประโยชน์ใช้สอยที่หลากหลาย เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดพื้นที่แบ่งปันที่ทุกคนมีส่วนร่วมได้ อันจะเป็นฐานของการพัฒนาไปสู่การเป็นเมืองเดินได้ เมืองชีวิตซ้ำเป็นต้น และนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดการพื้นที่สาธารณะประเภทบาทวิถีให้มีแนวทางที่เหมาะสมกับความต้องการการใช้สอยของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: พื้นที่สาธารณะ | การออกแบบผสมผสาน | บาทวิถี | การออกแบบชุมชนเมือง

Mixed-Use Study & Design for Public Area Usage on Footpath: Case Studies in Chiang Mai Old City, Thailand

Chiranthanin Kitika

Faculty of Architecture
Chiangmai University

Abstract

This article posits to study on public area usage and footpaths. Researcher chooses Phrapokkloa – Chang Phuak rd. as area of study where belongs to North-south axis of the old city. From 10 case studies, research methodology is referred to Neighborhood network which is a conceptual study to understand social space with conditions of physical design and social relations.

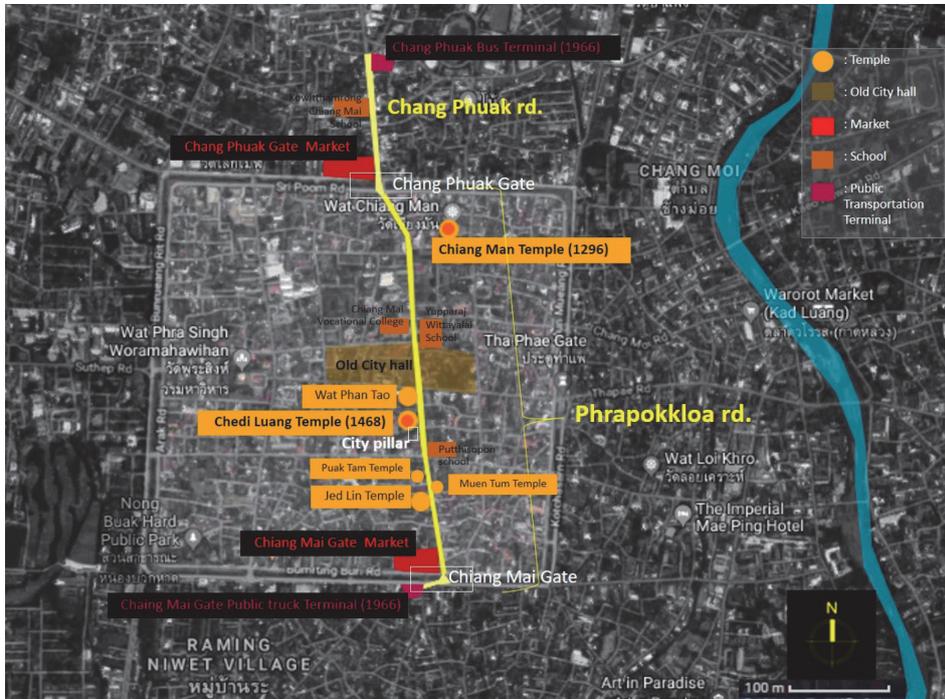
By location based learning, these public area usages appeared conflicts between old communities and business-purpose activities through existing government urban management. Mixed-use design is the design integration on urban development which provides flexibility program and manages diversity usage towards becoming Walkable city and Slow-Life city. Mixed-use design feature is to converge physical design with fostering social on specific location. This research is set to reclaim the new understanding of public area design with the concept of Mixed-use design. Furthermore, research finding is to analyze mixed-use design as new feature on public areas in Chiang Mai. These features aim to compromise conflicts and also improve functional programming on Chiang Mai public area

Keywords: Public Space | Mixed-use design | Footpath | Urban design | Creative city

1. ที่มาและความสำคัญ

เมืองเก่าเชียงใหม่ เป็นเมืองเก่าที่มีพลวัตนับจนปัจจุบันมีอายุกว่า 720 ปี ทว่ายังมีความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สันฐานของเมืองเก่าเชียงใหม่ที่ถูกออกแบบให้เป็นสี่เหลี่ยมมี 4 มุม และ 5 ประตู โดยมีถนนพระปกเกล้าเป็นแกนหลักของเมืองในแนวทิศเหนือ-ใต้ (Liorungruang, 2008) เป็นทางสัญจรหลักเชื่อมจากประตูช้างเผือกไปสู่ประตูเชียงใหม่ และมีโครงข่ายของชุมชนที่สืบทอดมาจากอดีต ประกอบด้วย วัด ตลาด บ้าน ที่เชื่อมต่อกันและยังมีพลวัตอยู่กว้างตัวขนานกับแนวถนนพระปกเกล้า ทั้งนี้ การพัฒนาเมืองเชียงใหม่ในพ.ศ. 2509 ที่เชื่อมต่อเมืองเก่าไปสู่พื้นที่เมืองภายนอกด้วยระบบโครงข่ายถนนและท่ารถขนส่งมวลชนทำให้มีชุมทางของระบบขนส่งมวลชนของเมืองอิงตามเส้นถนนพระปกเกล้า คือ ท่ารถบัสช้างเผือกสายเหนือ และท่ารถสองแถวประตูเชียงใหม่สายใต้ จึงทำให้ชุมชนเมืองในแนวแกนเหนือใต้นี้ยังคงไว้ซึ่งองค์ประกอบของชุมชนในอดีตอย่างเด่นชัด จากระบบความสัมพันธ์ของชุมชนหัววัด ตลาด ท่ารถ และบ้านพักอาศัย (Tansuklanun, 2007) ทั้งนี้ ในช่วงก่อนสมัยใหม่ที่มีการคมนาคมขนส่งสินค้าต่างๆ เริ่มมีบทบาทขึ้น ทำให้แกนเมืองด้านตะวันออก-ตะวันตกมีบทบาทมากขึ้นเนื่องจากมีการตัดถนนเจริญเมืองเชื่อมต่อถนนท่าแพเพื่อเชื่อมต่อย่านพาณิชย์กรรมกับการขนส่งในแม่น้ำปิงและระบบรางจากสถานีรถไฟซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมือง ทำให้ประตูท่าแพกลายเป็นประตูที่มีความสำคัญต่อการพาณิชย์และเป็นภาพเมืองเพื่อการท่องเที่ยวเป็นต้นมา (Suwatcharapinun, 2016) ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้แกนเมืองทิศเหนือใต้ของเมืองเก่าบนถนนพระปกเกล้านี้ยังพบคุณลักษณะของชุมชนดั้งเดิมอยู่ในขณะที่แกนเมืองในแนวเหนือ-ใต้จึงกลายเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจด้วยยังคงชุมชนดั้งเดิมอยู่ผสมผสานกับการเป็นย่านสำหรับนักท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยว

สำหรับเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบันได้ขับเคลื่อนเมืองไปในทิศทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสร้างรายได้ต่อปีจากนักท่องเที่ยวเป็นมูลค่าสูงถึง 73,757.45 ล้านบาท (National Statistical Office, 2016) และตามผังเมืองได้กำหนดให้เป็นพื้นที่เขตสีน้ำตาลอ่อน (Department of Public Works and Town & Country Planning, 2006) คือ ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยตามผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2557 อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเมืองที่มุ่งผลักดันการท่องเที่ยวเป็นหลักโดยปราศจากการส่งเสริมวิถีชีวิตของชุมชนในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาทัศนียภาพ และปัญหาการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้เกิดความไร้ระเบียบของป้ายโฆษณา และการค้าขายบนพื้นที่บาทวิถี (Suwankantha, 2013) ทั้งนี้ ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของวิถีชีวิตในพื้นที่เขตเมืองเก่าที่ต้องปรับตัวภายใต้พลวัตของเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ต้องการพื้นที่ที่ยืดหยุ่นและหลากหลายที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน โดยเฉพาะบนบาทวิถีซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่เชื่อมโยงการสัญจรของคนและนักท่องเที่ยว ในการนี้ พบว่ามีการใช้กิจกรรมที่มีคุณลักษณะการใช้พื้นที่แบบผสมผสานที่เอื้อประโยชน์ทางพื้นที่ กิจกรรม และผลประโยชน์อื่นๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมอันสะท้อนวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่หลากหลายบนพื้นที่ทางกายภาพที่ถูกออกแบบจากรัฐ ในที่นี้ จึงกำหนดเป็นประเด็นการศึกษาที่มุ่งสร้างความรู้เข้าใจการออกแบบอย่างผสมผสานอันเกิดจากขึ้นจากความต้องการของคนในพื้นที่ เพื่อพัฒนาไปสู่แนวทางและข้อเสนอแนะของการออกแบบบาทวิถีใหม่ให้แก่เมืองเชียงใหม่ที่ยังคงวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ต่อไป

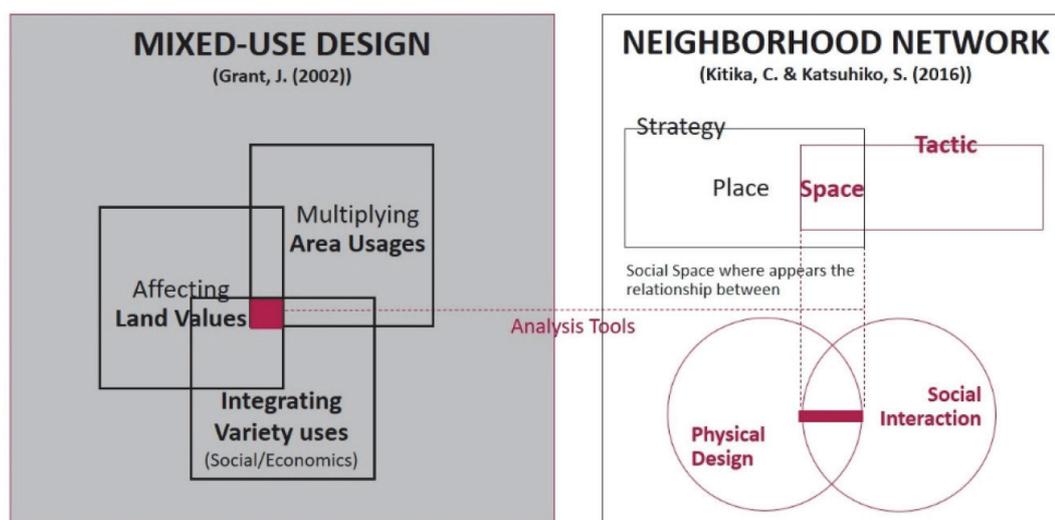


ภาพที่ 1: ภาพแสดงตำแหน่งวัด ตลาด และชุมชนที่เกี่ยวข้องบนถนนพระปกเกล้าที่เป็นแกนเหนือใต้ของเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาเมืองด้วยแนวคิดการออกแบบผสมผสาน เป็นแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่เมืองที่ส่งเสริมให้มีกิจกรรมหลายอย่างในพื้นที่เดียวกันได้ ทั้งในระดับที่เป็นย่านและระดับเล็กลงไปถึงระดับพื้นที่สาธารณะของชุมชนหรือกลุ่มอาคาร ซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งที่พื้นที่สาธารณะ การพาณิชย์ หรือใช้ประโยชน์อื่นๆ ซึ่งการพัฒนาพื้นที่สาธารณะด้วยแนวคิดนี้จะก่อให้เกิดพื้นที่สาธารณะของเมืองที่มีคุณลักษณะเป็นพื้นที่แบ่งปัน (Shared Space) และไม่ถูกครอบครองจากใครอย่างชัดเจน แต่เกิดจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างเจ้ากิจกรรม เจ้าของพื้นที่ และรัฐ ตัวอย่างการพัฒนาในแนวทางนี้ คือ ถนนนิเวโรด เมืองไทรทัน ประเทศอังกฤษ ซึ่งมีการปรับถนนที่เป็นทางสัญจรรถยนต์เป็นหลัก โดยปรับเปลี่ยนให้รองรับกิจกรรมผสมผสานใหม่ ทั้งการสัญจรซึ่งเป็นทางจักรยาน และทางคนเดิน ซึ่งหลังจากการใช้แนวทางแบบผสมผสานใหม่นี้ ทำให้รถยนต์สัญจรผ่านถนนเส้นนี้น้อยลงถึง 93% และเกิดทางจักรยานเพิ่มขึ้น 93% และคนเดินถนนบนเส้นนี้เพิ่มขึ้นถึง 162% (Sookprecha, 2018)

กระบวนการวิจัยมาจากการบูรณาการแนวทฤษฎีในเรื่องการออกแบบผสมผสาน (Mixed-use design) เป็นการออกแบบเพื่อบูรณาการทางกายภาพและประโยชน์การใช้สอยของพื้นที่ใน 3 คุณลักษณะ คือ การเพิ่มการใช้ประโยชน์ของที่ดิน การเพิ่มความหลากหลายของการใช้ประโยชน์ และการบูรณาการการใช้ประโยชน์ต่างๆ (Grant, 2002) ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิเคราะห์พื้นที่จากแนวคิดจากทฤษฎีโครงข่ายความเป็นเพื่อนบ้าน (Neighborhood network) ที่แนวคิดอธิบายพื้นที่ทางสังคมของ

พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่ยึดหยุ่นและลื่นไหลกับยุทธศาสตร์ของรัฐ ด้วยองค์ประกอบของพื้นที่ที่เกิดจากการพึ่งพากันระหว่าง 2 ปัจจัย คือ การออกแบบพื้นที่ทางกายภาพ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Kitika, 2016) ซึ่งเครื่องมือจะทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ของพื้นที่จากข้อมูลพื้นที่ที่มีการออกแบบกายภาพ (Physical design) และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) เครื่องมือนี้จะถูกใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่บาทวิถีและพื้นที่สาธารณะของเมืองที่ปรากฏคุณลักษณะการออกแบบผสมผสานที่เอื้อประโยชน์ต่อรัฐ คนในพื้นที่ และการพาณิชย์

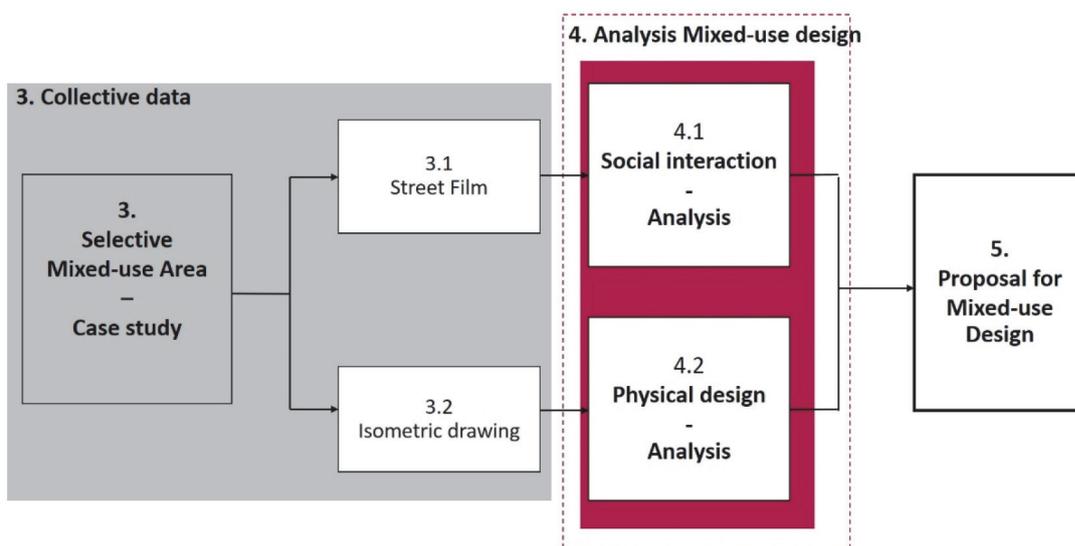


ภาพที่ 2: ภาพแสดงการบูรณาการทฤษฎีเพื่ออธิบายคุณลักษณะของพื้นที่ที่เป็นการออกแบบผสมผสานบนโครงข่ายความเป็นเพื่อนบ้าน (Kitika, 2018)

จากตัวอย่างการออกแบบพื้นที่สาธารณะใหม่และกระบวนการออกแบบผสมผสาน นำไปสู่วัตถุประสงค์ของการศึกษา 2 ข้อ คือ 1) การศึกษาการใช้พื้นที่บาทวิถีและพื้นที่สาธารณะของคนในพื้นที่ในปัจจุบันบนสภาพพื้นที่เมืองเพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการจัดการของรัฐ 2) เพื่อการออกแบบผสมผสานที่พัฒนาพื้นที่ด้วยการออกแบบบาทวิถีใหม่ที่มีประสิทธิภาพขึ้นในแง่ของการออกแบบกายภาพและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาพื้นที่สาธารณะบนถนนพระปกเกล้าและข้างเผือก เพื่อนำไปวิเคราะห์เชิงพื้นที่ตามคุณลักษณะการออกแบบผสมผสาน และพัฒนาไปสู่ข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้ในการออกแบบบาทวิถีใหม่ที่เป็นทั้งการออกแบบเชิงกายภาพและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชนและรัฐ จากความเชื่อมโยงประเด็นของพื้นที่ทั้งทางกายภาพและทางสังคม โดยมีสมมติฐานว่า การใช้พื้นที่ที่เอื้อผลประโยชน์ต่อกิจกรรมส่วนบุคคลและสาธารณะโดยมีเงื่อนไขของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง จะทำให้เกิดคุณลักษณะของพื้นที่ที่เป็นการออกแบบผสมผสานได้ และนำไปสู่การทำความเข้าใจการใช้พื้นที่สาธารณะของคนในพื้นที่เพื่อพัฒนาไปสู่ข้อเสนอการพัฒนาพื้นที่บาทวิถีและพื้นที่สาธารณะของเมืองเชียงใหม่ที่ส่งเสริมแกนวัฒนธรรมที่สำคัญคือ แกนเหนือใต้ ถนนพระปกเกล้าที่ยังคงพบเห็นโครงข่ายความสัมพันธ์ของชุมชนในอดีตที่มีทั้ง วัด ตลาด ท่ารถ และชุมชน

2. ขั้นตอนการศึกษา

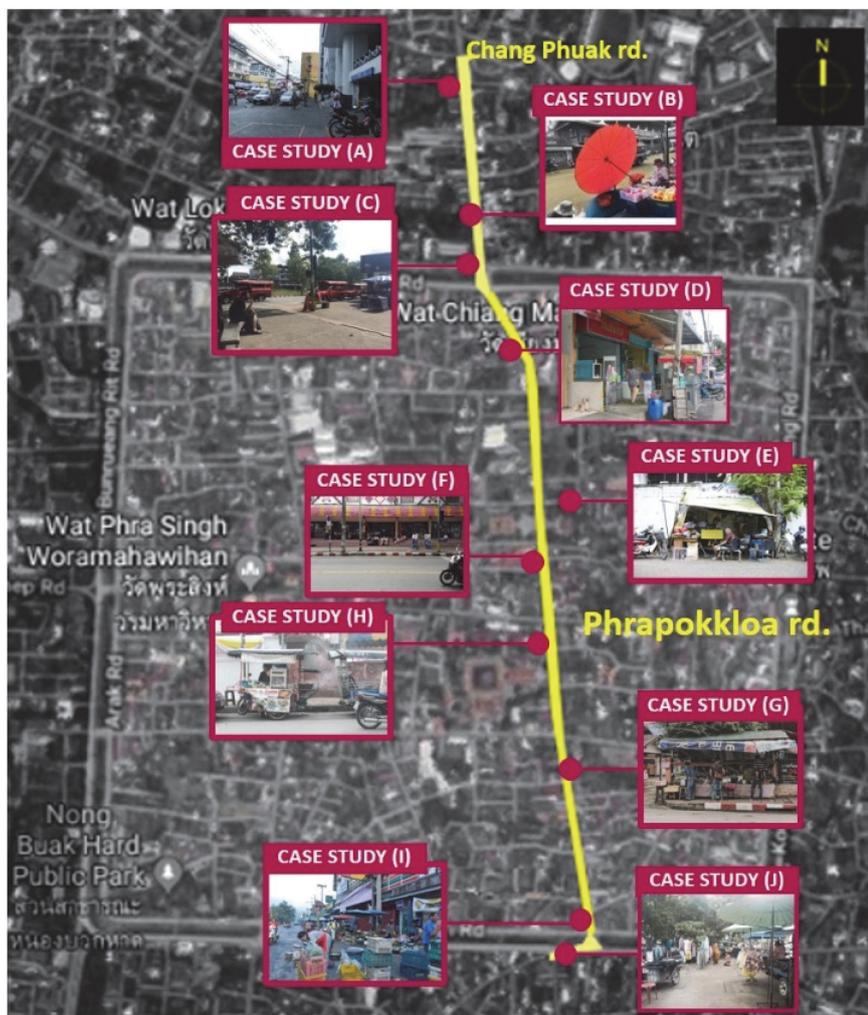
ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการศึกษาเพื่อกำหนดพื้นที่ศึกษาโดยพิจารณาจากบาทวิถีและพื้นที่สาธารณะที่มีการใช้พื้นที่หลากหลายบนถนนพระปกเกล้าและข้างเผือก โดยใช้การถ่ายภาพแล้วคัดเลือกการใช้พื้นที่ที่มีคุณลักษณะตามการใช้พื้นที่แบบผสมผสาน คือ การใช้พื้นที่ที่เอื้อประโยชน์กันในมิติของพื้นที่ กิจกรรม และประโยชน์อื่นๆ เพื่อนำไปสู่การเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อศึกษากระบวนการหรือเงื่อนไขในการใช้พื้นที่ผสมผสานในพื้นที่กรณีศึกษาด้วยภาพเคลื่อนไหว และการอธิบายพื้นที่ทางกายภาพด้วยภาพไอโซเมตริกถึงคุณลักษณะของพื้นที่กายภาพเหล่านั้น จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และพื้นที่ทางกายภาพ เพื่อทำความเข้าใจโครงข่ายความสัมพันธ์ของพื้นที่เพื่อพัฒนาไปสู่ข้อเสนอเพื่อการการออกแบบบาทวิถีใหม่ที่เป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชนและรัฐ โดยเป็นการศึกษาที่มีคนในชุมชนเป็นหลักในการออกแบบ



ภาพที่ 3: แผนภาพอธิบายขั้นการศึกษาพื้นที่ที่เป็นการออกแบบผสมผสานบนโครงข่ายความเป็นเพื่อนบ้าน

3. พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาในการวิจัยนี้ คือ ถนนพระปกเกล้าจากสถานีขนส่งข้างเผือกไปสู่ท่ารถประตูเชียงใหม่ ตามแกนเหนือ-ใต้ของเมืองเก่าตามแนวถนนพระปกเกล้าและบางส่วนถนนข้างเผือก โดยกำหนดเกณฑ์การเลือกพื้นที่โดยมีคุณลักษณะการใช้พื้นที่แบบผสมผสานที่เพิ่มคุณค่ากับพื้นที่ มีกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะ และมีการบูรณาการประโยชน์อื่น (Jill Grant, 2002) ทั้งนี้ คัดเลือกพื้นที่ศึกษา 10 พื้นที่ คือ พื้นที่บาทวิถีหน้าธนาคารกรุงเทพสาขาส่งแอมเมืองเก่า พื้นที่ตลาดเช้าบนบาทวิถีถนนข้างเผือก พื้นที่ท่ารถสองแฉกบนบาทวิถีหน้าตลาดข้างเผือก พื้นที่บาทวิถีหน้าร้านอ่องทิพย์รส พื้นที่ร้านเย็บผ้าบนถนนสาธารณะติดกำแพงโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย พื้นที่บาทวิถีหน้าอาคารกาดสุพรรณนิภา พื้นที่บาทวิถีระหว่างวัดพันเตาและวัดเจติยหลวง พื้นที่ร้านขายกับข้าวบนบาทวิถีถนนพระปกเกล้าซอย 6 พื้นที่ตลาดเช้าคร่อมบาทวิถีและถนนหน้าตลาดประตูเชียงใหม่ และพื้นที่ตลาดบนบาทวิถีรอบลานกิจกรรมประตูเชียงใหม่



ภาพที่ 4: ตำแหน่งกรณีศึกษาบนถนนพระปกเกล้าและถนนช้างเผือก

จากการศึกษาในหัวข้อที่ 2 ผู้วิจัยวิเคราะห์พื้นที่ที่เกิดกิจกรรมผสมผสานบนพื้นที่สาธารณะจากความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการออกแบบพื้นที่ทางกายภาพ เพื่อความเข้าใจการใช้พื้นที่ที่เป็นพื้นที่ทางสังคม และการใช้งานแบบผสมผสาน โดยใช้เครื่องมือ 2 ประเภท คือ การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจากการสัมภาษณ์คนในพื้นที่และการสังเกตการณ์การใช้พื้นที่โดยบันทึกภาพเคลื่อนไหว และการวิเคราะห์การออกแบบเชิงกายภาพผ่านการถ่ายภาพวาดไอโซเมตริก โดยระยะเวลาการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมกราคมถึงมิถุนายน พ.ศ. 2561

4. ขั้นตอนการวิเคราะห์

ขั้นตอนการวิเคราะห์การใช้พื้นที่ที่มีการใช้งานแบบผสมผสาน จากข้อมูลภาพเคลื่อนไหว ซึ่งมีพื้นที่ศึกษา 10 พื้นที่ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เงื่อนไขการใช้พื้นที่สาธารณะ และแจกแจงเป็นตารางการเก็บข้อมูลดังนี้

ตารางที่ 1: การวิเคราะห์การใช้พื้นที่ที่มีคุณลักษณะการออกแบบผสมผสาน

กรณีศึกษา	คุณลักษณะการออกแบบผสมผสาน			ปัจจัยของการใช้พื้นที่กิจกรรมผสมผสาน		
	การเพิ่มคุณค่ากับพื้นที่	กิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะ	การบูรณาผลประโยชน์อื่น	ช่วงเวลาที่เกิดกิจกรรมแบบผสมผสาน	ผู้ใช้พื้นที่	ข้อตกลงระหว่างเจ้าของพื้นที่และผู้ประกอบการ
(A) บาทวิถีและพื้นที่หน้าอาคารกรุงเทพฯสาขาช้างเผือก	เป็นที่พักรอรถรับส่งนักเรียนตอนเย็น	พื้นที่การพาณิชย์ อาทิ รถเข็นขายขนม เครื่องดื่ม	การเกิดกิจกรรมใหม่บนพื้นที่อาคารสาธารณะ ตามการเคลื่อนไหวของเมืองในเวลาเย็น	15.30-18.00	นักเรียน โรงเรียนโกวิท อารัง และขนส่งมวลชน ผู้ขับรถรับส่ง	หลังจากธนาคารปิดทำการ 15.30 น.
(B) พื้นที่ตลาดเช้าบนบาทวิถีถนนช้างเผือก	การเพิ่มขยายพื้นที่การค้าจากตลาดสดช้างเผือก	เกิดยูนิคการขายของเพิ่มขึ้น	การค้าเพื่อรองรับการสัญจรของคนทำงานบนถนนช้างเผือกที่ขนานไปกับบาทวิถี	5.30-11.00	ผู้ค้าและคนทำงานสัญจรผ่านถนนช้างเผือก	ข้อตกลงระหว่างเจ้าของพื้นที่ตลาดและผู้ค้ารายย่อย
(C) พื้นที่ท่ารถสองแถวบนบาทวิถีหน้าตลาดช้างเผือก	การใช้พื้นที่ว่างหุ้มถนนให้เกิดกิจกรรม	เกิดท่ารถขนส่งสาธารณะทางเหนือ	การเชื่อมต่อขนส่งสาธารณะสายเหนือจากเมือง (แมริม-เชียงใหม่)	08.30-16.00	นักท่องเที่ยวและบริการรถสองแถวสายเหนือ	ข้อตกลงระหว่างเจ้าของพื้นที่และผู้ประกอบการ
(D) พื้นที่บาทวิถีหน้าร้านอ่องทิพย์รส	การเพิ่มขอบเขตของการใช้พื้นที่บาทวิถี	การใช้พื้นที่กิจกรรมของร้านอาหารอย่างยืดหยุ่น	การครอบครองพื้นที่บาทวิถีและการยินยอมให้นักท่องเที่ยวคนสัญจรผ่านหน้าร้านได้	17.30-04.30	ผู้ค้าและนักท่องเที่ยวที่สัญจรบนถนนพระปกเกล้า	การเอื้อผลประโยชน์ระหว่างผู้ประกอบการและผู้คนในพื้นที่
(F) พื้นที่บาทวิถีหน้าอาคารกาดสุพรรณนิกา	เป็นที่พักรอรถรับส่งนักเรียนตอนเย็น	เกิดจุดรับส่งของรถประจำทางและรถนักเรียน	การเกิดกิจกรรมใหม่บนพื้นที่อาคารสาธารณะ	15.30-18.00	นักเรียน และผู้ขับรถรับส่ง	หลังจากอาคารพาณิชย์ปิดทำการ
(G) พื้นที่บาทวิถีระหว่างวัดพันเตาและวัดเจดีย์หลวง	การเพิ่มขอบเขตของการใช้พื้นที่บาทวิถี	การใช้พื้นที่กิจกรรมบนพื้นที่ริมบาทวิถีอย่างยืดหยุ่น	การเพิ่มกิจกรรมและเชื่อมต่อเส้นทางสัญจรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมือง	10.00-17.00	ผู้ค้าและนักท่องเที่ยวที่สัญจรผ่าน	การเอื้อผลประโยชน์ระหว่างผู้ประกอบการและผู้คนในพื้นที่
(H) พื้นที่ร้านขายกับข้าวบนบาทวิถีถนนพระปกเกล้าซอย 6	การสร้างกิจกรรมบนพื้นที่เมืองใหม่	การสร้างยูนิคค้าขายเข้าไปกับองค์ประกอบของอาคารส่วนบุคคล	การเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนวัดช่างแต่ม-วัดหมื่นตุม	6.00-11.30	คนในชุมชนวัดช่างแต่ม-วัดหมื่นตุม	การเอื้อผลประโยชน์ระหว่างผู้ประกอบการและผู้คนในพื้นที่
(I) ตลาดเช้าบนบาทวิถีและถนนหน้าตลาดประตูเชียงใหม่	การเพิ่มขยายพื้นที่การค้าจากตลาดสด	การใช้พื้นที่กิจกรรมบนพื้นที่ริมบาทวิถีอย่างยืดหยุ่น	การเพิ่มขยายพื้นที่ของกิจกรรมตามการสัญจรของคนในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ในเวลาเช้า	05.30-11.00	ผู้ค้าจากตลาดช้างเผือกและคนในชุมชนใกล้เคียง	ข้อตกลงระหว่างเจ้าของพื้นที่ตลาดและผู้ค้ารายย่อย

กรณีศึกษา	คุณลักษณะการออกแบบผสมผสาน			ปัจจัยของการใช้พื้นที่กิจกรรมผสมผสาน		
	การเพิ่มคุณค่ากับพื้นที่	กิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะ	การบูรณาผลประโยชน์อื่น	ช่วงเวลาที่เกิดกิจกรรมแบบผสมผสาน	ผู้ใช้พื้นที่	ข้อตกลงระหว่างเจ้าของพื้นที่และผู้ประกอบกิจกรรม
(J) พื้นที่ตลาดบนบาทวิถีรอบลานกิจกรรมประตูเชียงใหม่	การสร้างกิจกรรมอันหลากหลายบนพื้นที่เมือง	ความสั่นไหวของการปรับเปลี่ยนพื้นที่ลานกิจกรรม	การเพิ่มพื้นที่กิจกรรมที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์การค้าระหว่างคนจากในและนอกเขตเมืองเก่าสายใต้ (หางตง-สันป่าตอง)	5.30-0.30	ผู้ค้าจากเมืองสายใต้และคนในชุมชนบนถนนพระปกเกล้า	ข้อตกลงระหว่างรัฐและผู้ค้ารายย่อย

จากการวิเคราะห์พบว่าเงื่อนไขของการใช้พื้นที่สาธารณะทั้ง 10 พื้นที่ ซึ่งทำให้เกิดคุณลักษณะการใช้พื้นที่แบบผสมผสานคือ เงื่อนไขของเวลา เงื่อนไขของผู้ใช้พื้นที่ และเงื่อนไขของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

4.1 คุณลักษณะการออกแบบผสมผสานผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

จากการเก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรมด้วยการบันทึกภาพเคลื่อนไหว ทั้งสิ้น 10 กรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่า พื้นที่ที่มีใช้พื้นที่แบบผสมผสานนั้นมีเงื่อนไขที่เอื้อให้เกิดผลประโยชน์ของพื้นที่มากขึ้นจากคนในพื้นที่เอง ทั้งนี้ เกิดจากปัจจัย 3 ประเด็นหลัก คือ

4.1.1 เงื่อนไขของเวลา

กิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะมีช่วงเวลาที่ยึดพันกับบริบทผังเมืองสมัยใหม่ (Modern city planning) ที่มีการกำหนดศูนย์กลางของเมืองและการเชื่อมต่อพื้นที่ต่างๆ ด้วยถนนที่เป็นตาราง รวมไปถึงชีวิตร่วมสมัยที่สัมพันธ์กับการทำงานในระบบสำนักงานที่มีเวลาประกอบกิจการระหว่าง 9.00-17.00น. ทำให้ความเคลื่อนไหวของเมือง (City movement) เกิดขึ้นในลักษณะของเดินทางเข้าเมืองเพื่อการศึกษา และการทำงาน และเดินทางออกจากเมืองกลับไปยังที่พักอาศัยที่อยู่รอบนอกของเมือง การเคลื่อนไหวของเมืองดังกล่าวนี้ทำให้พื้นที่ของเมืองถูกเชื่อมต่อกันกับถนนขาเข้าและขาออก ทำให้เกิดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความเคลื่อนไหวของเมือง อาทิ ตลาดตอนเช้าสำหรับคนทำงาน การรับส่งรถโรงเรียนในเวลาเช้า-เย็น และมีกิจกรรมลำดับรองในช่วงระหว่างวัน ซึ่งไม่รบกวนเวลาการสัญจรหลักของเมือง เป็นต้น



ภาพที่ 5: ข้อมูลจากภาพเคลื่อนไหวของการใช้พื้นที่สาธารณะกับกิจกรรมระหว่างวัน

4.1.2 เงื่อนไขของผู้ใช้พื้นที่

พื้นที่สาธารณะต่างๆ ของเมืองเชียงใหม่มีผู้ใช้ที่มีความหลากหลาย จากการวิเคราะห์การใช้พื้นที่พบว่า เจ้าของพื้นที่กิจกรรมบนพื้นที่ต่างๆ มีความเข้าใจและคำนึงถึงผู้ใช้พื้นที่หลักและรองเป็นอย่างดี เช่น การครอบครองพื้นที่บาทวิถีเพื่อขยายพื้นที่ส่วนรับรองและเชื้อเชิญลูกค้า แต่ก็ยินยอมให้ผู้ใช้พื้นที่อีกกลุ่ม คือ นักท่องเที่ยว หรือคนในชุมชนที่สัญจรผ่านสามารถเดินทางร้านอาหารได้ด้วย ซึ่งความเข้าใจของผู้ใช้พื้นที่นี้เกิดขึ้นจากการมองเห็นพฤติกรรมของผู้คนบนพื้นที่ที่มีให้เห็นคุ้นชินเป็นปกติ อีกทั้งผู้ประกอบการไม่ปิดกั้นการใช้กิจกรรมของเมือง และไม่ครอบครองกิจกรรมการค้าส่วนตัวอย่างเด่นชัดอีกด้วย



ภาพที่ 6: ภาพประมวลการเก็บข้อมูลภาพเคลื่อนไหวของการใช้พื้นที่สาธารณะที่มีผู้ใช้พื้นที่ที่แตกต่างกัน

4.1.3 เงื่อนไขของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

การใช้พื้นที่สาธารณะโดยความยินยอมจากเจ้าของพื้นที่ และผู้ประกอบการต่างๆ เช่น ตลาดเช้า ประตูช้างเผือกบนถนนสาธารณะและถนนส่วนบุคคล ตลาดเช้าทางร่มบนบาทวิถีถนนช้างเผือก ซึ่งกรณีศึกษาเหล่านี้สะท้อนความสัมพันธ์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันของเจ้าของพื้นที่และผู้ประกอบการ เกิดการใช้พื้นที่อย่างยืดหยุ่น และต่อรองกับพื้นที่ของเมืองได้ จากการสัมภาษณ์พบว่า ข้อตกลงของการใช้พื้นที่ที่หลากหลายนี้เกิดจากเจ้าของพื้นที่และพนักงานของรัฐที่ดูแลพื้นที่ จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดหนึ่ง ในปีพ.ศ.2560 ซึ่งดำรงบทบาทเป็นผู้นำชุมชนให้ข้อมูลว่า เจ้าหน้าที่รัฐไม่ต้องการใช้กฎหมายในการดำเนินการต่างๆ แต่ต้องการให้เกิดอยู่ร่วมกันและไม่เกิดข้อพิพาทระหว่างคนในพื้นที่ ซึ่งความขัดแย้งหลายกรณีทำให้พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งส่วนใหญ่จบลงด้วยข้อตกลงส่วนบุคคล เช่น เจ้าของพื้นที่ยินยอมให้ใช้พื้นที่แลกด้วยค่าเช่าที่ตกลงกันโดยมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นคนกลางในการเจรจา เป็นต้น



ภาพที่ 7: ข้อมูลภาพเคลื่อนไหวการใช้พื้นที่สาธารณะที่ปรากฏปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ความยืดหยุ่นสั้นไหลของการใช้พื้นที่สาธารณะดังกล่าว สะท้อนและยืนยันแนวคิดของกระบวนการจัดสรรพื้นที่สาธารณะของคนในชุมชนเองที่ต้องการความยืดหยุ่นและเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ขึ้นมาใหม่ (Oranratmanee, 2012) ผู้วิจัยค้นพบว่าประโยชน์ของการออกแบบผสมผสานบนพื้นที่ดังกล่าวตรงกับแนวคิดการออกแบบผสมผสานของ Jill Grant (2002) ที่ระบุคุณลักษณะของการออกแบบผสมผสานว่าต้องเกิดประโยชน์ 3 ประเด็นคือการเพิ่มการใช้ประโยชน์ที่ดิน การเพิ่มความหลากหลายการใช้ประโยชน์ และการบูรณาการการใช้ประโยชน์ต่างๆ (Jill Grant, 2002) นำไปสู่การศึกษาเพื่อเข้าใจการออกแบบเชิงพื้นที่ตามคุณลักษณะการออกแบบผสมผสานในแต่ละพื้นที่ผ่านเครื่องมือการวิเคราะห์ด้วยภาพวาดไอโซเมตริก

4.2 คุณลักษณะการออกแบบผสมผสานผ่านการออกแบบทางกายภาพ

จากการวิเคราะห์ภาพวาดไอโซเมตริกของการใช้พื้นที่สาธารณะทั้ง 10 กรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะร่วมกันของการใช้พื้นที่ใน 3 ประเด็นพร้อมสะท้อนแนวคิดการออกแบบพื้นที่ทางสถาปัตยกรรม ปัจจัยและเงื่อนไขของการออกแบบผสมผสานในแต่ละคุณลักษณะของพื้นที่ผสมผสานต่างๆ ดังนี้

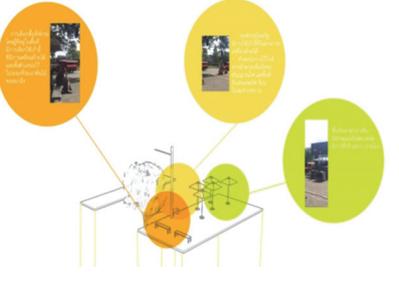
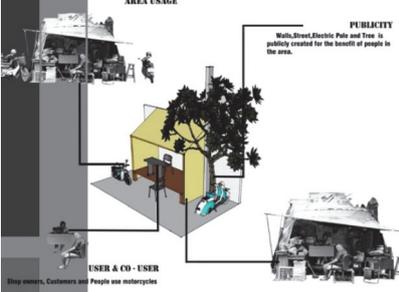
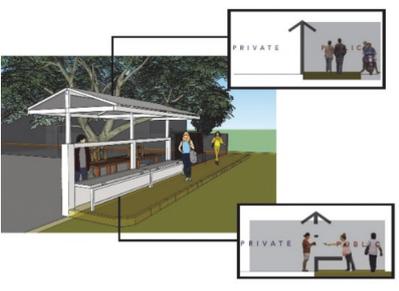
4.2.1 การออกแบบพื้นที่ตัวเองเข้าไปกับพื้นที่สาธารณะ (Unit Design)

จากกรณีศึกษาพบว่า มีการใช้งานที่ผสมผสานบนบาทวิถีด้วยการออกแบบพื้นที่ตัวเองเข้าไปกับพื้นที่สาธารณะ ในที่นี้ ผู้วิจัยให้ความหมายของการออกแบบพื้นที่แบบนี้ว่า “การออกแบบยูนิตของตัวเอง (Unit Design)” ด้วยความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมกับบริบทของพื้นที่ ทำให้มีการจัดวางและจัดสรรพื้นที่ของตัวเองโดยการผูกติดพื้นที่ของกิจกรรมเข้ากับองค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะและบาทวิถี นอกจากนี้จะออกแบบพื้นที่ของกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งและพึ่งพาองค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะพื้นที่นั้นๆ การใช้กิจกรรมบนพื้นที่ใหม่นี้ยังเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ไม่มีรถวนการเคลื่อนไหวของเมือง เช่น ไม่ขัดขวางสัญจรของผู้ใช้บาทวิถี ไม่รบกวนพื้นที่จอดรถสาธารณะ ตลอดจนยินยอมและได้รับการอุปถัมภ์จากอาคารรอบข้างแล้ว เป็นต้น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า เงื่อนไขและปัจจัยของการเกิดพื้นที่ที่มีการออกแบบผสมผสานมีปัจจัยทางภูมิศาสตร์ว่าด้วยพื้นที่ที่เหมาะสมกับกิจกรรม ประกอบกับการออกแบบจัดสรรพื้นที่เฉพาะตัวของตัวเอง โดยการดำเนินกิจกรรมมีเงื่อนไขคือการอยู่อย่างไม่มีรบกวนการเคลื่อนไหวของเมืองนั่นเอง

ตารางที่ 2: การออกแบบผสมผสานบนพื้นที่สาธารณะตามแนวคิดพื้นที่ทางสถาปัตยกรรมแบบการสร้างยูนิตของตัวเอง

กรณีศึกษา	คุณลักษณะการออกแบบผสมผสานผ่านการออกแบบทางกายภาพ	
	ภาพไอโซเมตริก	ข้อมูลการออกแบบทางกายภาพ
(B) พื้นที่ตลาดเช้าบนบาทวิถีถนนข้างเผือก		การเลือกทำเลตั้งพื้นที่ตลาดเช้าบนบาทวิถีถนนข้างเผือกที่วางตัวขนานไปกับทางเดินบนบาทวิถีของคนในพื้นที่ การออกแบบทางกายภาพของพื้นที่ คือ การวางร่มของแต่ร้านค้า เพื่อการบังแดดในตอนเช้าและแสดงขอบเขตพื้นที่ร้านค้าของตน การออกแบบทางกายภาพในลักษณะนี้ทำให้เกิดการนิยามพื้นที่ยูนิตการค้าเฉพาะตัวบนพื้นที่สาธารณะที่น่าสนใจ

กรณีศึกษา	คุณลักษณะการออกแบบผสมผสานผ่านการออกแบบทางกายภาพ	
	ภาพไอโซเมตริก	ข้อมูลการออกแบบทางกายภาพ
(C) พื้นที่ท่ารถสองแถวบนบาทวิถีหน้าตลาดข้างเผือก		<p>การเลือกทำเลที่ตั้งที่ท่ารถสองแถวสายเหนือ เลือกจากหัวมุมถนนข้างเผือกที่เป็นเส้นทางสัญจรหลักจากเมืองเก่าไปยังพื้นที่นอกเมือง ปัจจัยที่สำคัญคือหัวมุมตลาดข้างเผือกนี้ยังเชื่อมต่อกับประตูเชียงใหม่ ถนนพระปกเกล้า ที่ทำให้นักท่องเที่ยวจากเมืองเก่าเดินมาถึงท่ารถนี้ได้สะดวก</p> <p>การออกแบบทางกายภาพของพื้นที่ คือ การใช้พื้นที่ใต้ต้นไม้จัดวางเก้าอี้พักรอ และใช้แผนโฆษณาที่กันพื้นที่พักผ่อนของคนขับรถ เพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมการเป็นท่ารถสองแถวได้</p>
(E) พื้นที่ร้านเย็บผ้าบนถนนสาธารณะติดกำแพงโรงเรียนยุพราช		<p>การเลือกทำเลที่ตั้งร้านเย็บผ้า อยู่บนแนวท่อระบายน้ำริมทางสัญจรซึ่งไม่มีการใช้ประโยชน์ใดของเมือง โดยไม่รบกวนการสัญจรทางเท้าและรถ อีกทั้งยังเป็นแนวให้รถจักรยานยนต์สามารถจอดเสียบถนนด้วย นอกจากนี้ ร้านเย็บผ้านี้ยังอื้อผลประโยชน์กับโรงแรมในละแวกนี้ที่เป็นลูกค้าหลักของร้านด้วยการออกแบบทางกายภาพของพื้นที่ คือ การสร้างพื้นที่บนท่อระบายน้ำถนนสาธารณะ ใช้กำแพงโรงเรียนเป็นผนัง ใช้วัสดุเหลือใช้ประกอบขึ้นเป็นร้านที่ไม่รบกวนกิจกรรมสาธารณะของเมือง</p>
(H) พื้นที่ร้านขายกับข้าวบนบาทวิถีถนนพระปกเกล้าซอย 6		<p>การเลือกทำเลที่ตั้งร้านขายกับข้าว คือ พื้นที่ติดบาทวิถี ที่เป็นทางสัญจรของคนในชุมชนกับตลาดประตูเชียงใหม่ เพื่อดำเนินกิจกรรมรองรับปากท้องของคนในชุมชนตอนเช้า</p> <p>การออกแบบทางกายภาพของพื้นที่ คือ ใช้พื้นที่ริมรั้วบ้านพักเป็นร้านขายกับข้าว ที่สามารถเปิดดำเนินการเชื่อมต่อกับบาทวิถี และสามารถปิด เมื่อต้องการความเป็นส่วนตัวของบ้านพัก ความสับสนไหลของการใช้พื้นที่นี้เป็นการออกแบบส่วนเปิดอาคารที่พัฒนาจากรั้วกันพื้นที่อาคารกับบาทวิถีที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง</p>

4.2.2 การทับซ้อนกันของพื้นที่กิจกรรม (Collaged Layer)

การใช้พื้นที่สาธารณะที่มีการใช้พื้นที่แบบผสมผสานเกิดจากการใช้พื้นที่ที่ประกอบกิจการ และกิจกรรมในฐานะพื้นที่สาธารณะในเวลาเดียวกัน กลายเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมทับซ้อนกัน (Collaged Layer) ทั้งนี้ พบว่าในมีการใช้สอยพื้นที่สาธารณะมากกว่า 1 กิจกรรม และแต่ละกิจกรรมต่างทับซ้อนกันอยู่ โดยผู้ที่ทำให้เกิดพื้นที่ผสมผสานคือเจ้าของกิจกรรมที่มีด้านหน้าอาคารเชื่อมต่อกับบาทวิถี

ในที่นี้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการใช้พื้นที่ที่มีกิจกรรมส่วนตัวและกิจกรรมสาธารณะของเมืองทับซ้อนกัน คือ การเปิดพื้นที่ด้านหน้าอาคารเชื่อมต่อกันระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ทำให้พื้นที่สาธารณะของรัฐและพื้นที่ส่วนตัวนั้นถูกต่อรองและเกิดพื้นที่ที่มีคุณลักษณะกึ่งสาธารณะ ทำให้ผู้คนที่สัญจรผ่านหรือผู้คนในพื้นที่ไม่เกิดความรู้สึกว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล แต่รู้สึกว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสาธารณะและเชิญให้ไปใช้กิจกรรมได้

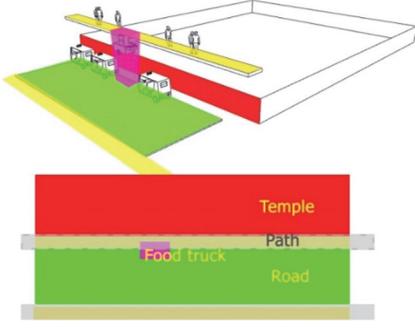
ตารางที่ 3: การออกแบบผสมผสานบนพื้นที่สาธารณะ แนวคิดพื้นที่ทางสถาปัตยกรรมแบบการทับซ้อนกันของกิจกรรม

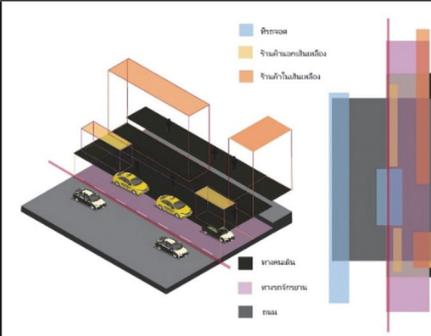
กรณีศึกษา	คุณลักษณะการออกแบบผสมผสานผ่านการออกแบบทางกายภาพ	
	ภาพไอโซเมตริก	ข้อมูลการออกแบบทางกายภาพ
(D) พื้นที่บาทวิถีหน้าร้านอาหารทิพย์รส		<p>คุณลักษณะของการออกแบบผสมผสานของพื้นที่นี้ คือ การที่ร้านค้าใช้พื้นที่คร่อมบาทวิถีเพื่อเพิ่มพื้นที่ทางการค้าของตน แต่เปิดพื้นที่หน้าร้านเพื่อขยายบาทวิถีให้กว้างขึ้น การทับซ้อนของกิจกรรมทั้งสอง ต่างเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ การออกแบบพื้นที่กายภาพแบบนี้ คือ การต่อorongพื้นที่กิจกรรมของตัวเองกับพื้นที่สาธารณะของเมือง เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ของผู้ใช้พื้นที่ทั้ง 2 กิจกรรม</p>
(F) พื้นที่บาทวิถีหน้าอาคารภาคสุพรรณนิภา		<p>การทับซ้อนของพื้นที่อาคารภาคสุพรรณนิภากับพื้นที่ที่นักเรียนมาพักรอรถรับส่งในเวลาเย็น ซึ่งพื้นที่ของอาคารภาคสุพรรณนิภาที่เป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะให้แก่เมือง คือ บันไดและพื้นที่ใต้หลังคา เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การพักรอของนักเรียน ประเด็นสำคัญคือ พื้นที่ที่ทับซ้อนกิจกรรมนั้นต้องอาศัยมีร่มเงาของอาคารและต้นไม้ เป็นเหตุผลหลักในการเกิดกิจกรรมพักรอใหม่</p>
(J) พื้นที่ตลาดบนบาทวิถีรอบลานกิจกรรมประตูเชียงใหม่		<p>การทับซ้อนพื้นที่ลานกิจกรรมประตูเชียงใหม่มีปรากฏ 3 รูปแบบของการใช้พื้นที่ได้แก่</p> <p>รูปแบบที่ 1 พื้นที่ตลาดเช้า การวางพื้นที่ขนานไปกับถนน เพื่อเปิดร้านค้าที่ขนานเป็นทางสัญจรรถ</p> <p>รูปแบบที่ 2 พื้นที่ลานนอกประสงค์ตอนบ่าย การใช้พื้นที่ตามร่มเงาต้นไม้เพื่อการพักผ่อนของผู้ขับรถเข็นและรถประจำทาง</p> <p>รูปแบบที่ 3 ตลาดรถเข็นขายอาหารตอนกลางคืน โดยใช้รถเข็นโอบล้อมพื้นที่ลานตรงกลางให้กลายเป็นเสมือนโรงอาหารที่แบ่งโต๊ะอาหารสำหรับการรับประทานอาหารร่วมกัน</p>

4.2.3 การสร้างระบบโครงข่ายของการใช้พื้นที่ (Networking)

คุณลักษณะของการออกใช้พื้นที่แบบผสมผสานกรณีศึกษากลุ่มสุดท้าย วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ในเมืองและบริบทของเมืองที่ไม่มีกรอบแบบหรือจัดวางพื้นที่ใหม่ทางสถาปัตยกรรม แต่จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการกิจกรรมบนพื้นที่ต่างขออนุญาตใช้พื้นที่แล้วกับเจ้าของพื้นที่และรับรู้โดยเจ้าหน้าที่รัฐ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอุปถัมภ์วัดที่เป็นเครือข่ายข้อตกลงร่วมกันในชุมชน (ผู้นำเครือข่ายชุมชน, 2561) ทั้งนี้ พบว่า พื้นที่กิจกรรมหลากหลายเกิดขึ้นจากข้อตกลงและการอุปถัมภ์ระหว่างเจ้าของพื้นที่และผู้ประกอบกิจกรรมในลักษณะเครือข่ายชุมชน (Community Network) ที่มีความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยผู้ประกอบกิจกรรมต่างๆต้องเอื้อผลประโยชน์แก่กัน (Kitika, 2016) หากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นยังสามารถดำรงอยู่ได้ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนี้ก็จะทำให้เกิดการใช้พื้นที่ผสมผสานต่อไป จึงทำให้กิจกรรมบนพื้นที่บาทวิถีต่างยืดหยุ่นตามข้อตกลงและระเบียบโครงข่ายชุมชนในแต่ละพื้นที่ด้วย

ตารางที่ 4: การออกแบบผสมผสานบนพื้นที่สาธารณะ แนวคิดพื้นที่ทางสถาปัตยกรรมแบบโครงข่ายของการใช้พื้นที่

กรณีศึกษา	คุณลักษณะการออกแบบผสมผสานผ่านการออกแบบทางกายภาพ	
	ภาพไอโซเมตริก	ข้อมูลการออกแบบทางกายภาพ
(A) บาทวิถีและพื้นที่หน้าอาคารกรุงเทพฯ ซาช้างเผือก		โครงข่ายความสัมพันธ์ของพื้นที่ที่เกิดการใช้พื้นที่เพื่อการพักผ่อน คือ พื้นที่เมืองในบริเวณถนนช้างเผือก ซึ่งมีกลุ่มอาคารสาธารณะเปิดทำการในช่วง 8.30-16.30 น. ซึ่งตอบสนอง การเคลื่อนไหวของเมืองหลังเวลาทำการ กล่าวคือ การเดินทางกลับจากโรงเรียนไปยังที่พักอาศัยในเมือง โครงข่ายการออกแบบทางกายภาพบนพื้นที่สาธารณะ คือ เชื่อมเส้นทางสัญจรรถยนต์ และเป็นทำเลที่กันแดดและฝนด้านหน้าของอาคารขนาดใหญ่ที่ขนานไปกับถนนช้างเผือกในช่วงเวลาที่ปิดทำการไปแล้ว
(F) พื้นที่บาทวิถีหน้าอาคารกาดสุพรรณนิภา		โครงข่ายชุมชนผู้อุปถัมภ์วัดพันเตา เกิดการใช้พื้นที่สำหรับจัดรถเข็นขายอาหารอยู่บนบาทวิถี สัมพันธ์กับการท่องเที่ยววัดสำคัญบนถนนพระปกเกล้า เชื่อมต่อการสัญจรระหว่างวัดเจ็ดลิน วัดพันเตา และวัดเจดีย์หลวง โดยมีบาทวิถีเป็นทางเดินเท้าเชื่อมการเข้าถึง ทำให้เกิดการสัญจรของนักท่องเที่ยวที่ชัดเจน โครงข่ายการออกแบบทางกายภาพบนพื้นที่สาธารณะ เกิดจากการจัดรถเข็นอาหารบนเส้นทางที่มีนักท่องเที่ยวสัญจร โดยจัดเสียบบาทวิถีและตั้งร้านสลับกับรถสองแถวที่ทิ้งพากลุ่มลูกเดียวกัน และต่างมีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้อุปถัมภ์วัดต่างๆ ในละแวกดังกล่าว

กรณีศึกษา	คุณลักษณะการออกแบบผสมผสานผ่านการออกแบบทางกายภาพ	
	ภาพไอโซเมตริก	ข้อมูลการออกแบบทางกายภาพ
(I) พื้นที่ตลาดเช้า क्रमบนาบาท วิถี และ ถนน หน้าตลาดประตู เชียงใหม่		<p>โครงข่ายชุมชนผู้ค้าในตลาดเช้าเมื่อมีการขยายพื้นที่ค้าขายของตลาดเช้าक्रमบนาบาทหน้าตลาดประตูเชียงใหม่พื้นที่ที่เกิดขึ้นจากการตกลงกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับผู้ค้ารายย่อยในตลาด เพื่อขยายจากพื้นที่ภายในตลาดออกมาบนพื้นที่สาธารณะ</p> <p>โครงข่ายการออกแบบทางกายภาพบนพื้นที่สาธารณะ เกิดจากการตกลงกันรัฐและผู้ประกอบการรายย่อย ทั้งนี้พบว่ามีการอ้างอิงเส้นถนนที่เป็นเส้นถนนบนทางสัญจรรถยนต์ ความกว้าง 1 เลนเพื่อใช้กำหนดพื้นที่ตลาดเช้า ที่เน้นการค้าขายผลผลิตทางการเกษตรและมีระยะเวลาการเปิดขายช่วงเช้ามีถึงช่วงสาย</p>

5. ผลการศึกษา

จากการศึกษาพื้นที่สาธารณะทั้ง 10 กรณีศึกษา พบว่า ความยืดหยุ่นในการใช้พื้นที่สาธารณะในพื้นที่เมืองเป็นภาพของเมืองเชียงใหม่ที่คืบคลาน อันเกิดจากการต่อรองระหว่างผู้ใช้พื้นที่กับกฎระเบียบภายใต้ความสัมพันธ์ของเครือข่ายชุมชนและการดำเนินธุรกิจในการใช้พื้นที่สาธารณะของเมืองและพื้นที่ของถนนผสมผสานกัน รวมทั้งการสร้างหน่วยของพื้นที่ที่มีคุณลักษณะของความยืดหยุ่นดังที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่าแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะตามที่กำหนดนั้น ไม่สอดคล้องกับคุณลักษณะของวิถีการใช้สอยของผู้คน และไม่สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่บาทวิถีที่เป็นพื้นที่สาธารณะของรัฐ ในกรณีนี้ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอ ดังนี้

5.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

5.1.1 การกำหนดพื้นที่การใช้พื้นที่แบบผสมผสานक्रमพื้นที่ถนนสาธารณะ

การครอบครองพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่ เช่น ทำรถสองแถวสีแดงเพื่อการท่องเที่ยวบริเวณหน้าตลาดเช้าเมื่อ ตลาดเช้าเลียบบาบาทวิถีตลาดเช้าเมื่อ ตลาดเช้าบนถนนข้างเมื่อ การใช้พื้นที่สาธารณะเหล่านี้เกิดจากการข้อตกลงของเจ้าของที่ดินและผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งควรศึกษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายสังคมนี้ เพื่อนำไปสู่การกำหนดขอบเขตและประโยชน์ของการใช้พื้นที่ร่วมกัน บนเงื่อนไขของผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐ และผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ ทั้งนี้ การกำหนดพื้นที่การใช้สอยผสมผสานक्रमพื้นที่ถนนสาธารณะยังเป็นการเพิ่มรูปแบบที่หลากหลายของใช้ประโยชน์พื้นที่ โดยต้องกำหนดข้อตกลงระหว่างเจ้าของที่ดินและผู้ประกอบการรายย่อยที่เน้นผลประโยชน์ทั้งของรัฐและชุมชนเป็นหลัก ซึ่งพบว่ามีการใช้พื้นที่บาทวิถีและพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ ตลาดเช้าบนถนนบำรุงบุรีหน้าตลาดประตูเชียงใหม่ที่เกิดขึ้นในเวลา 5.00-10.00 น. และพื้นที่การค้าบนบาทวิถีและลานกิจกรรมประตูเชียงใหม่ที่เกิดการใช้งานของผู้ค้าตามช่วงตลาดเช้า และตลาดเย็นที่ขายอาหาร

5.1.2 การกำหนดพื้นที่การใช้พื้นที่แบบผสมผสานบนบาทวิถี

จากการศึกษาพบว่า ในพื้นที่ศึกษามีการใช้พื้นที่ด้านหน้าอาคารซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลยื่นล้ำเข้ามาประกอบกิจกรรมบนบาทวิถีซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะ ในพื้นที่นี้ มีความเห็นว่าควรจะสามารถดำเนินการได้ แต่ต้องมีประโยชน์ร่วมกันทั้งสาธารณะและส่วนบุคคล โดยเฉพาะย่านที่เป็นเส้นทางทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้ จากการศึกษพบว่า ในบาทวิถีในพื้นที่ศึกษามีกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการด้านการท่องเที่ยวแต่ไม่ได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบ จึงเสนอว่า ควรทบทวนกฎระเบียบที่ไม่อนุญาตให้ใช้พื้นที่บาทวิถีเพื่อการค้า โดยควรพัฒนาข้อตกลงในการใช้พื้นที่ดังกล่าวอย่างเหมาะสมที่เอื้อประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ หากพิจารณาข้อกำหนดของผังเมืองรวม พ.ศ.2549 ที่ระบุให้บาทวิถีในพื้นที่ย่านธุรกิจ-ย่านที่พักอาศัย และโรงเรียนมีความกว้างอย่างน้อย 1.50 เมตร (Department of Public Works and Town & Country Planning, 2006) และต้องพิจารณาประเภทของทางเท้าตามบริบทที่แตกต่างกันของย่าน ทั้งนี้ เมื่อทบทวนค่ามาตรฐานของความกว้างบาทวิถีที่เสนอโดย Harris และ Dines (1998) คือ กว้าง 0.90 – 2.70 เมตร (Harris, C. W. & Dines N. T., 1998) จึงสรุปว่า ความกว้างน้อยที่สุดของบาทวิถีตามมาตรฐานที่ Harris และ Dines เสนอ คือ 0.90 เมตร ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ หากสามารถพัฒนาทางกายภาพของบาทวิถีบนเส้นถนนพระปกเกล้าและข้างเผือกให้สอดคล้องกับที่ผังเมืองรวมกำหนด คือ 1.50 เมตร ก็จะสามารถนำบาทวิถีมาปรับใช้ในกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ในบางช่วงเวลา โดยต้องคงพื้นที่สำหรับการสัญจรไม่น้อยกว่า 0.90 เมตร เพื่อให้เกิดสัญจรทางเท้าได้ตามปกติ รวมไปถึงกำหนดรูปแบบและระยะเวลาของการใช้พื้นที่ผสมผสานที่เหมาะสม ทั้งนี้ เวลาที่เหมาะสมคือ 8.00-17.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนถนนสายนี้แน่นอน

5.2 ข้อเสนอการออกแบบบาทวิถีใหม่เพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ผสมผสาน

5.2.1 การออกแบบเส้นทางของบาทวิถีที่เชื่อมต่อโครงข่ายเพื่อนบ้าน

จากพื้นที่ศึกษาพบว่า มีบาทวิถีบนถนนข้างเผือกและถนนพระปกเกล้าที่มีความต่อเนื่อง แต่ยังขาดการเชื่อมต่อโครงข่ายบาทวิถีระดับชุมชน รวมทั้งบาทวิถีที่มีอยู่นั้นไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ใช้ คือ คนในชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้ใช้รอง คือ ผู้ประกอบการริมบาทวิถี ในการนี้ ผู้วิจัยเสนอให้เชื่อมต่อกับบาทวิถีหลักบนถนนพระปกเกล้าเพื่อสนับสนุนโครงข่ายชุมชนที่ดีขึ้นบน 3 เส้นทาง ได้แก่

เส้นทาง (ก.) จัดทำบาทวิถีจากท่ารถแดงประตูข้างเผือกเชื่อมต่อกับตลาดเช้าประตูข้างเผือก ต่อเนื่องไปโรงเรียนโกวิทอรัญ เพื่อการเป็นเส้นทางของคนในชุมชนเป็นถนนของวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่สะท้อนการใช้ชีวิตประจำวันของคนเชียงใหม่

เส้นทาง (ข.) จัดทำบาทวิถีบนถนนพระปกเกล้าซอย 13 เพื่อเชื่อมต่อทางสัญจรหลักของเมืองกับชุมชนวัดเชียงมั่นให้กลายเป็นถนนชุมชนหัววัดที่ชัดเจน

เส้นทาง (ค.) จัดทำบาทวิถีบนถนนพระปกเกล้าซอย 2 ไปจนถึงทางลัดตลาดถนนบำรุงบุรีเพื่อเชื่อมโยงการสัญจรทางเท้า ท่ารถแดง เพื่อการพัฒนาไปสู่การเป็นย่านตลาดเช้าประตูเชียงใหม่

5.2.2 การออกแบบบาทวิถีเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ผสมผสาน

พื้นที่บาทวิถีที่สามารถเอื้อผลประโยชน์ให้ทั้งรัฐและชุมชนนั้น จะต้องมีความยืดหยุ่นเอื้อให้เกิดการใช้พื้นที่แบบผสมผสาน จากการศึกษาพบว่า บาทวิถีที่ถูกออกแบบเพื่อรองรับการสัญจรทางเท้าอย่างเดียวและปล่อยให้มีการใช้สอยแบบผสมผสานเกิดขึ้นเองนั้นมีข้อจำกัดหลายอย่าง ดังนั้นหากมีการออกแบบบาทวิถีที่อยู่บนฐานคิดเรื่องการใช้สอยแบบผสมผสานให้คุณลักษณะทางกายภาพที่สอดคล้องกับคุณลักษณะและความต้องการของพื้นที่นั้นๆ จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อรัฐ และชุมชน ทั้งนี้ พื้นที่บาทวิถีที่มีศักยภาพในการพัฒนาไปเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีการออกแบบผสมผสานของเมือง ได้แก่

พื้นที่ (ก) พื้นที่บาทวิถีและพื้นที่หน้าตลาดประตูช้างเผือก พัฒนาเป็นชุมทางการเดินทางสายเหนือของเมืองเชียงใหม่ ทั้งรถแดง รถประจำทางที่เชื่อมโยงเข้ากับท่ารถตลาดช้างเผือก ชุมชน และโรงเรียนเข้าด้วยกัน

พื้นที่ (ข) พื้นที่บาทวิถีและลานประตูเชียงใหม่ พัฒนาเป็นย่านการค้าตอนเช้า และย่านขายอาหารตอนกลางวัน ซึ่งนักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ง่ายจากทางเท้าที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ภายในเมืองเก่า และท่ารถประตูเชียงใหม่

พื้นที่ (ค) พื้นที่บาทวิถีหน้าภาคสุพรรณิภา พัฒนาเป็นท่ารถสาธารณะที่เชื่อมโยงการเคลื่อนไหวของเมืองในเวลาเย็น เพื่อรองรับรับส่งนักเรียนโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย และโรงเรียนเทคนิคในเวลาเช้าเย็น 6.00-9.00น. และ 15:30-19:00 น.ระหว่างวันจันทร์-ศุกร์

พื้นที่ (ง) พื้นที่บาทวิถีหน้าธนาคารกรุงไทยสาขาช้างเผือกพัฒนาเป็นท่ารถสาธารณะที่เชื่อมโยงการเคลื่อนไหวของเมืองในเวลาเย็นที่รองรับการรับส่งนักเรียนโรงเรียนโกวิทอรัณงและชุมชนใกล้เคียงในเวลา 6.00-9.00น. และ 15.30-19.00 น.ระหว่างวันจันทร์ถึงศุกร์

ทั้งนี้ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนเชิงนโยบายเพื่อแก้ปัญหาบนฐานคิดของการบูรณาการแนวคิดในการออกแบบพื้นที่สาธารณะของเมืองที่เกิดจากความต้องการของชุมชน และคนในพื้นที่เป็นหลัก บนฐานของการสร้างประโยชน์แก่คนในพื้นที่ผ่านกิจกรรมอันหลากหลายให้สามารถเกิดขึ้นได้บนพื้นที่บาทวิถีซึ่งถือเป็นพื้นที่สาธารณะของเมือง อันจะเป็นกลไกเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกันของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อขับเคลื่อนแนวคิดการออกแบบและจัดสรรบาทวิถีของเมืองในรูปแบบใหม่ที่เน้นการออกแบบผสมผสานเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกันและเกิดขึ้นจากวิถีของชุมชน ซึ่งส่งเสริมภาพลักษณ์ของเมืองวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตร่วมสมัย และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างของคนชุมชน ภาคเอกชน รวมทั้งส่งเสริมยุทธศาสตร์การพัฒนาของภาครัฐด้วย

บรรณานุกรม

- Department of Public Works and Town & Country Planning. (2006). **Thailand Urban Planning Criterion & Standards: 2006**. Bangkok, Thailand: Department of Public Works and Town & Country Planning.
- Grant, J. (2002). “*Mixed Use in Theory and Practice*”. in **United States: APA Journal** 68, no. 1: 71-84.
- Harris, C. W. & Dines N. T. (1998). **Time-Saver Standards for Landscape Architecture**. New York: McGraw-Hill Education – Europe.
- Kitika, C. & Katsuhiko, S. (2016) “*Integrated Neighborhood Network on A Case Study of Condominium Community: Nimmanhaemin area, Chiang Mai Thailand*” in **International Review for Spatial Planning and Sustainable Development Journal (IRSPSD)** Vol. 4 (2016) No.1. J-STAGE & Press (SPSD). pp. 106-122
- Lefebvre, Henri., D. Nicholson-Smith, Trans. (1991). **The production of space**. MA: Blackwell.
- Lieorungruang, V. (2008). **Lanna Architectural Conservation: Guidelines for Historic Buildings in Northern Thailand**. Bangkok: Graduate School, Silpakorn University.
- Oranratmanee, R. (2012). **The use of public space for walking street in a form of flea market in Thai urban cities**. BKK: TRF.
- National Statistical Office. (2016). **Provincial Statistic Report 2016**. Retrieved July 31, 2018, from <http://chiangmai.old.nso.go.th>.
- Sookprecha, T. (2018). **Urban Design - What is Elements for Good City**. Retrieved July 31, 2018, from www.the101.world/urban-design.
- Suwatcharapinun, S. (2016). **Chiang mai-mai: Modern architecture of Chiang Mai between 1884-1975**. Chiang Mai: Chiang Mai University Publishing.
- Suwankantha, A. (2013). **Northern Border Economic Zone**. Retrieved 6 August 2016
- Tansuklanun, P. & Phetcharanond, M. (2007). **A search for vital public space: the Urban life of Khon Kaen**. Khon Kaen: #Faculty of Architecture Khon Kaen University.